

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

2631

Vragen van het lid **Tang** (PvdA) aan de minister van Financiën over *de hoge fundingkosten van banken als gevolg van de hoge spaarrentes die banken in Nederland bieden.* (Ingezonden 16 april 2009)

1

Kent u het bericht «De spaarder is achterdochtig geworden»?¹

2

Is het waar dat in Nederland gemiddeld hogere spaarrentes worden geboden dan in landen om ons heen? Betekent dit dat de totale fundingkosten (financieringskosten) van banken die in Nederland opereren gemiddeld hoger zijn dan die van banken in landen om ons heen?

3

Is het waar dat er twee andere mogelijkheden voor banken zijn om aan geld te komen, namelijk via de Europese Centrale Bank (ECB) en direct van andere banken? In welke mate maken banken gebruik van de drie financieringsbronnen?

4

In hoeverre maken banken gebruik van de garantieregeling?

5

Is het waar dat lenen bij de ECB in de marge geen goed alternatief voor spaargeld is, vanwege eisen omtrent het onderpand en de korte termijn? Hoeveel ruimte hebben Nederlandse

banken nog om nog meer bij de ECB te lenen?

6

Is het voor banken aantrekkelijker om door middel van hoge spaarrentes geld binnen te halen dan dat ze via de «garantieregeling voor bancaire leningen» zonder risico's geld van elkaar lenen?

7

Welke factoren beïnvloeden de aantrekkelijkheid van het aantrekken van financiering via:

- a. het aantrekken van spaargelden;
- b. de ECB;
- c. onderling, al dan niet via de garantieregeling?

8

Hoe verklaart u het grote verschil tussen de Euribor en de spaarrentes?

9

Is het waar dat het rechtstreekse gevolg van de hoge fundingkosten voor banken is dat het voor ondernemers en huizenkopers duur is om geld te lenen? Zo ja, welke mogelijkheden zijn er om de fundingkosten van banken te verlagen? Is het denkbaar en is het nodig om de garantieregeling aantrekkelijker te maken?

¹ NRC Handelsblad, 4 april 2009.

Antwoord

Antwoord van minister **Bos** (Financiën) (ontvangen 13 mei 2009)

1

Ja.¹

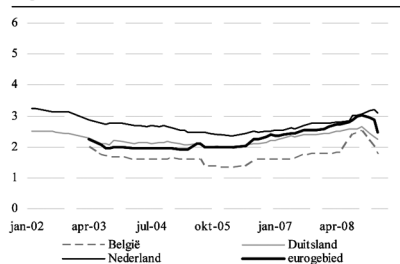
2

Het klopt dat de spaarrentes in Nederland gemiddeld hoger zijn dan in de ons omringende landen (zie figuren 1 en 2). Dit betekent echter niet dat de totale financieringskosten van banken in Nederland hoger zijn. De totale financieringskosten zijn namelijk ook afhankelijk van de andere vormen van financiering en de daarbij behorende kosten. Wat betreft spaarrentes kan een onderscheid worden gemaakt tussen vrij-opneembare deposito's en termijndeposito's. De figuren 1 en 2 geven de gemiddelde spaarrentes weer voor beide vormen spaarproducten in Nederland, België, Duitsland en voor het eurogebied, op basis van data zoals deze worden aangeleverd bij de Europese Centrale Bank (ECB). In figuur 1 is te zien dat de rente op vrij-opneembare deposito's in Nederland structureel hoger ligt dan in de andere landen, hoewel het verschil met het gemiddelde van het eurogebied tussen begin 2006 en eind 2008 sterk terugliep.² Figuur 2 toont dat de rentes op kortlopende (tot één jaar) termijndeposito's elkaar niet veel ontlopen. Bovendien laat de figuur zien dat de rentes in de afgelopen maanden sterk afgenomen zijn, in lijn met de verlagingen van de beleidsrente van de ECB. Ook Nederlandse banken hebben hun rentes op termijndeposito's sterk verlaagd, zij het in iets mindere mate dan banken in andere landen. In vergelijking met banken in het eurogebied beschikken Nederlandse

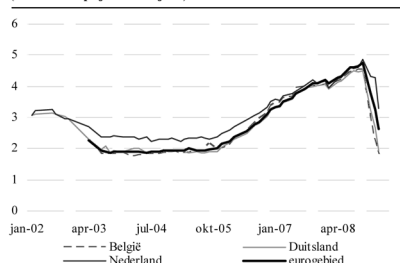
banken over relatief meer vrij-opneembare en termijndeposito's (8,2%, respectievelijk 16,8% van de totale bankbalans in Nederland tegenover 5,4%, respectievelijk 14,0% in het eurogebied). Banken in de rest van het eurogebied compenseren dit door relatief meer interbancair te financieren (9,4% van de bankbalans in Nederland tegenover 21,8% in het eurogebied). De rentes op de interbancaire geldmarkt laten over de tijd grotere uitslagen zien en lagen bovendien vanaf begin 2006 tot eind 2008 boven de rente op vrij-opneembare deposito's in Nederland (zie ook antwoord op vraag 8).

Op basis van deze overwegingen kan dus niet worden gesteld dat de financieringskosten van Nederlandse banken hoger zijn. Het is eerder dat Nederlandse banken een meer traditionele financieringsmix hebben, met een grotere nadruk op retaildeposito's.

Figuur 1 Internationale vergelijking rentes op vrij-opneembare deposito's

Figuur 2 Internationale vergelijking rentes termijndeposito's (met een looptijd tot één jaar)

3

Banken financieren zich via een aantal kanalen. Traditioneel spelen hierbij deposito's van huishoudens en bedrijven een belangrijke rol. Deze deposito's vertegenwoordigen ongeveer 34% van de geaggregeerde bankbalans in Nederland. Dit percentage kan worden onderverdeeld in 16,8% termijndeposito's, 9,1% girale deposito's en 8,2% vrij-opneembare

deposito's. De leningen die banken onderling aan elkaar verstrekken en bij de ECB aangaan zijn in vergelijking hiermee beperkt in omvang, te weten 9,4% van de bankbalans. Ook de centrale overheid houdt deposito's aan bij de bancaire sector. Met ongeveer 2,4% vertegenwoordigt dit echter een klein deel van de bankbalans. Hiernaast geven banken ook schuldtitels uit op openbare financiële markten (15,9% van de bankbalans). Het resterende deel van de geaggregeerde bankbalans bestaat uit externe passiva (23,0%), overige passiva (11,5%) en kapitaal en reserves (3,6%).^{3 en 4}

4

De garantieregeling van de Nederlandse Staat op bancaire leningen, die per 23 oktober 2008 in werking is getreden, is van toepassing op openbaar verhandelbaar schuldpapier met een looptijd van 3 tot 60 maanden. Banken met een Nederlandse bankvergunning kunnen een garantieaanvraag indienen. Op 11 mei 2009 bedroeg het totaalbedrag aan afgegeven garanties € 35,2 mld., waarvan € 30,5 mld. daadwerkelijk is geëffectueerd door de uitgifte van staatgegarandeerde leningen. Momenteel maken vijf verschillende banken van de regeling gebruik. Voor meer informatie verwijs ik u naar de website www.dutchstate.nl.

5

Het is juist om te stellen dat met name vanwege het verschil in looptijd lenen bij de ECB en het aantrekken van spaargelden geen perfecte alternatieven zijn. Banken lenen bij de ECB via de open marktoperaties die met een vaste frequentie worden uitgevoerd door het Eurosysteem (de ECB en de centrale banken van de eurolanden tezamen). Banken zijn hiertoe gedwongen, omdat de bancaire sector als geheel met een structureel liquiditeitstekort kampt, mede door de reserveverplichtingen die het Eurosysteem aan de sector oplegt. Dit systeem stelt de ECB in staat om indirect invloed op de rentes uit te oefenen en is als zodanig niet gerelateerd aan de kredietcrisis. De tenderoperaties van het Eurosysteem, waarbij banken via inschrijving kunnen bieden op leningen, zijn bedoeld om dit liquiditeitsgat te vullen, zodat de sector als geheel

over voldoende liquiditeit beschikt om op een soepele manier aan de kasreserveverplichtingen over de relevante horizon te voldoen. Feit blijft dat het hier gaat om liquiditeitsvoorzieningen met een beperkte looptijd en niet om het vervullen van een lange termijn financieringsbehoefte, waar nieuwe uitzettingen tegenover kunnen staan. Er zijn geen indicaties dat voor het Nederlandse bankwezen het beschikbare onderpand op dit moment een beperkende factor is voor de gewenste deelname aan de tenderoperaties van het Eurosysteem.

6

In tegenstelling tot de bancaire leningen onder de garantieregeling (zie het antwoord op vraag 4) zijn spaardeposito's traditioneel een meer stabiele bron van financiering voor een bank. Zelfs gedurende de marktonrust zijn er in de afgelopen maanden geen grote verschuivingen in marktaandelen opgetreden op de markt voor spaardeposito's. Dit onderschrijft het traditionele belang van een langdurige relatie tussen bank en klant. Het nadeel is echter dat de totaal beschikbare spaardeposito's binnen een land op een bepaald moment in de tijd beperkt zijn in vergelijking met wat op de kapitaalmarkt aan middelen beschikbaar is. Hierdoor zijn spaardeposito's niet altijd een perfect substituuut voor andere vormen van financiering voor banken, zoals via de kapitaalmarkt (met of zonder gebruik van de garantieregeling). Afhankelijk van de relatieve prijzen van de verschillende financieringsbronnen proberen banken tot een optimale financieringsmix te komen. Het is hierbij niet zo dat één financieringsbron altijd aantrekkelijker is dan de andere. Bovendien is de premiestelling op de garantieregeling dusdanig ingericht dat de kosten van de garantie voor banken op een marktconform niveau liggen.

7

Voor alle bronnen van financiering zijn drie factoren relevant; de beschikbaarheid, de looptijd en de prijs. Wat betreft de beschikbaarheid is er bij een aantal financieringsbronnen momenteel een probleem. Ten eerste, dat het interbancaire leenverkeer (het gaat dan om de distributie van liquiditeit door de sector heen) in de huidige

situatie problemen ondervindt. Dit heeft het Eurosysteem opgevangen door zichzelf voor een groot deel van de distributie beschikbaar te stellen. Daarnaast is het belangrijk om te onderkennen dat ook de spaardeposito's van het publiek geen onuitputtelijke bron van financiering zijn voor banken. Dit speelt vooral een rol wanneer banken op korte termijn een relatief grote financieringsbehoefte hebben. In dit geval bieden zowel een beroep op het Eurosysteem als een beroep op spaardeposito's mogelijk niet voldoende soelaas en zal een beroep op overige financiële markten nodig zijn. Bovendien houden banken doorgaans relatief langlopende activa aan op hun balans (bijvoorbeeld een hypotheekportefeuille). Door relatief meer kort te financieren vergroten zij de zogeheten «looptijd-mismatch» tussen de activa en passiva. Omdat dit slechts in beperkte mate mogelijk is, is korte financiering van het Eurosysteem maar in beperkte mate een alternatief voor bijvoorbeeld langer lopende kapitaalmarktfinanciering via de garantieregeling.

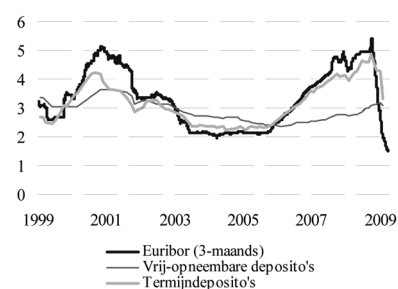
Onder «normale» marktomstandigheden spelen prijzen een belangrijke rol om de beschikbaarheid en de behoefte aan financiering op elkaar af te stemmen. Door de marktonrust werd het voor banken lastiger om nieuwe financiering aan te trekken, met name marktfinanciering met langere looptijd. De garantieregeling is er op gericht om deze beschikbaarheid te verbeteren, terwijl banken toch nog steeds een redelijke premie betalen op basis van hun eigen kredietrisico.

8

In de afgelopen maanden zijn, in lijn met verlagingen van de beleidsrente van de ECB, de tarieven op interbancaire kredietverlening (Euribor-tarieven) aanzienlijk afgenomen. Dat deze afname tot op heden niet (volledig) tot uitdrukking komt in retailspaarrentes (zie figuur 3) wordt veroorzaakt, doordat banken differentiëren tussen rentegevoelige en renteongevoelige klanten. Banken laten de rente op termijndeposito's meer en de rente op vrij-opneembare deposito's minder variëren met de geldmarktrente. Hierdoor zien we een verschil in de ontwikkeling in rentes op vrij-opneembare deposito's en termijndeposito's.

Het verband tussen Euribor en de rente op vrij-opneembare deposito's is hierdoor historisch niet sterk. In de afgelopen tien jaar is de spaarrente relatief stabiel geweest terwijl de rente op de interbancaire geldmarkt zich veel volatieler gedroeg. Bovendien lag de rente op vrij-opneembare deposito's tot voor kort aanmerkelijk lager dan de interbancaire rente. Hoewel de rente op vrij-opneembare deposito's in de laatste maanden in enige mate terugloopt, is het op basis van historische ontwikkelingen niet te verwachten dat deze rente de daling in de beleidsrente volledig zal volgen. De rente op termijndeposito's (met een looptijd tot één jaar) laat een veel sterker verband zien met Euribor. Deze rente is echter in de laatste maanden ook sterk gedaald, in lijn met verlagingen van interbancaire tarieven. De tarieven op termijndeposito's laten historisch gezien wel een lichte vertraging zien ten opzichte van interbancaire tarieven.

Figuur 3 Rentes op spaarproducten vs. Euribor

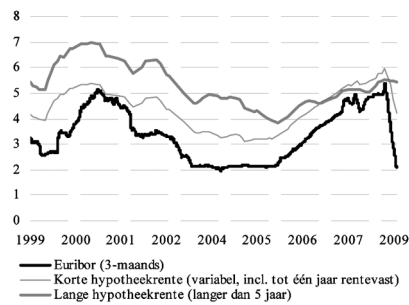
9

In principe is het juist dat hoge fundingkosten voor banken ertoe leiden dat lenen voor particulieren en bedrijven duurder wordt. Wanneer banken de hogere financieringskosten niet meer kunnen doorberekenen in duurdere kredieten worden de bancaire activiteiten minder rendabel of zelfs verliesgevend. De huidige hoge financieringskosten zijn een gevolg van de slechte financiële en economische omstandigheden. Het is aan de markt en niet zozeer aan de Staat om op basis van vraag en aanbod tot een prijsstelling van financiering te komen. Wel heeft de Nederlandse Staat met het doel de financiering van financiële instellingen weer op gang te brengen een garantieregeling opgezet, waarbij

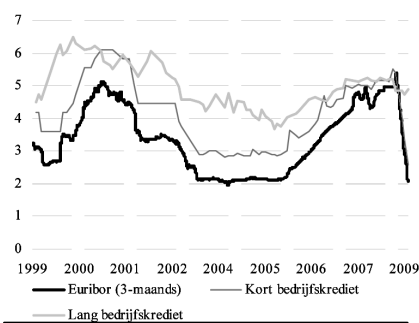
Nederlandse bancaire instellingen tegen een marktconforme premie van de garantieregeling gebruik kunnen maken. Ook gezien het gebruik van de garantieregeling (zie het antwoord op vraag 4) is er geen reden om de regeling aantrekkelijker te maken. De figuren 4 en 5 geven de uitleenrentes weer die banken rekenen op nieuw aangegane kredieten (inclusief oversluitingen en opnieuw onderhandelde rentes) tot februari 2009. De figuren laten duidelijk zien dat banken in staat zijn geweest om bij kortlopende leningen hun rentes sterk te verlagen, in lijn met de verlagingen van de beleidsrente van de ECB. Voor langer lopende leningen is deze omslag vooralsnog minder sterk aanwezig (hoewel ook lange rentes lager liggen dan op hun piek in november 2008). Dit is deels een normaal cyclisch fenomeen. Lange uitleentarieven reageren doorgaans in mindere mate op de beleidsrente dan korte rentes. Bovendien passen banken op dit moment hun marges, het verschil tussen uitleen- en inleenrentes, aan. Deze marges waren echter in aanloop naar de crisis op een zeer laag niveau terecht gekomen. Een ontwikkeling naar hogere marges betekent dus deels een aanpassing richting een meer houdbare bedrijfsvoering van banken. Op dit moment liggen bancaire marges op een vergelijkbaar niveau als eind 2003 het geval was. De huidige ontwikkeling in bancaire uitleentarieven is daarmee vergelijkbaar met de voorgaande conjuncturele neergang. In lijn met de recente verlagingen van de beleidsrente van de ECB zijn de financieringskosten die nauw aan deze rente gerelateerd zijn afgenomen (bijvoorbeeld de rente op termijndeposito's). Wat betreft de kosten voor marktfinanciering, spelen algemene marktomstandigheden een belangrijke rol. In de afgelopen weken is hierin langzaam maar zeker enige verbetering opgetreden. Ook de kosten voor de garantieregeling nemen hierdoor af. Deze zijn immers gerelateerd aan enkele marktindicatoren voor kredietrisico. Deze premiestelling garandeert dat banken een marktconforme premie voor gegarandeerde leningen blijven betalen. Algemeen is van belang dat banken het proces van deleveraging (minder vreemd vermogen ten opzichte van eigen vermogen) en

herstructurering voortzetten, waardoor de sector sterker uit de crisis zal komen. Dit is echter een gradueel proces wat niet over één nacht voltooid is.

Figuur 4 Rente op nieuwe hypothecaire kredieten

Figuur 5 Rente op bedrijfskredieten

¹ Peildatum voor rentestanden februari 2009. Balansstatistiek loopt tot januari 2009 (zoals beschikbaar in het DNB Statistisch Bulletin – maart 2009).

² De gemiddelde spaarrente in België is echter in sterke mate vertekend, doordat Belgische banken op vrij-opneembare deposito's vaak ook een getrouwheidspremie uitbetalen indien de spaargelden een aantal maanden worden aangehouden. Deze getrouwheidspremie is niet opgenomen in de officiële statistiek. Het niveau van de getrouwheidspremie, gemiddeld ongeveer 50-100 basispunten, verklaart voor een groot deel het verschil met de Nederlandse gemiddelde spaarrente.

³ Externe passiva beslaan deposito's en leningen van niet-ingezetenen van het eurogebied. De netto externe passiva, i.e. externe passiva gesaldeerd voor externe activa, bedraagt 4,1% van de bankbalans. De post «overige passiva» is een sluitpost die een aantal lopende creditposten omvat, veelal resulterend uit de dagelijkse bedrijfsvoering. Hierbij valt de te denken aan o.a. «te betalen rente op deposito's», «derivaten met negatieve marktwaarde» en «voorzieningen die verplichtingen ten opzichte van derden vertegenwoordigen (pensioenen, dividenden enz.)».

⁴ Vanwege afrondingen tellen de percentages niet op tot 100%, maar tot 99,8%.